

Uobičajeno boravište u kontekstu međunarodne otmice djece

Mataga, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:218467>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za međunarodno privatno pravo

Emma Mataga

DIPLOMSKI RAD

Uobičajeno boravište u kontekstu
međunarodne otmice djece

Mentor: doc. dr. sc. Tena Hoško

Zagreb, siječanj 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Ema Mataga, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ema Mataga

SAŽETAK

Uobičajeno boravište u kontekstu međunarodne otmice djece odnosi se na državu djetetovog redovitog i stabilnog boravka. Ključni je koncept Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece koja je osmišljena u cilju sprječavanja nezakonitog odvođenja, odnosno zadržavanja djeteta u drugoj državi ugovornici. U kontekstu prava Europske unije, Uredba Bruxelles II ter regulira nadležnost u slučajevima otmice djece koja su se odvila unutar država članica EU.

Sudovi tumačeći uobičajeno boravište, s ciljem zaštite najboljih interesa djeteta, osiguravaju da pravne radnje budu provedene u državi uobičajenog boravišta. Utvrđivanje uobičajenog boravišta vezano je uz činjenice određenog slučaja te uključuje razmatranje različitih faktora kao što su namjera roditelja, integracija djeteta u zajednicu te trajanje i kontinuitet boravišta. U ovom će radu biti izloženo više modela koji različito pristupaju određivanju uobičajenog boravišta. Cilj je prikazati ulogu i važnost poveznice uobičajenog boravišta u kontekstu međunarodne otmice djece te problematiku njezinog određivanja, kako na međunarodnoj tako i na europskoj razini.

Ključne riječi: uobičajeno boravište, međunarodna otmica djece, Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, Uredba Bruxelles II ter, nezakonito odvođenje ili zadržavanje, roditeljska namjera, integracija djeteta, trajanje i kontinuitet boravišta

SUMMARY

Habitual residence, in the context of international child abduction, refers to the country where a child has established a regular and stable residence. This concept is crucial in the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, designed to prevent the wrongful removal or retention of children across borders. In the context of European Union law, the Brussels II ter Regulation governs jurisdiction in child abduction cases within the EU member states.

Courts use this concept to decide jurisdiction in cases of child abduction, aiming to protect the child's best interests by ensuring legal proceedings occur in the country of habitual residence. The determination of habitual residence is fact-specific and involves considering many factors, such as parental intent, the child's integration into the community, and the duration and continuity of residence.

In this paper, several models that approach the determination of habitual residence differently will be presented. The aim is to demonstrate the role and importance of establishing habitual residence in the context of international child abduction and the challenges associated with its determination, both at the international and European levels.

Keywords: Habitual residence, International child abduction, Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, Brussels II ter Regulation, Wrongful removal or retention, Parent intent, Child's integration, Duration and continuity of residence

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. UOBIČAJENO BORAVIŠTE U KONTEKSTU MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA	2
2.1. POVIJEST	2
2.2. U MEĐUNARODNIM KONVENCIJAMA	3
2.3. U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU	4
2.4. U HRVATSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU	6
3. MEĐUNARODNA OTMICA DJECE	8
3.1 PREDKONVENCISKO STANJE	8
3.2. HAŠKA KONVENCIJA IZ 1980.	9
3.2.1. OPĆENITO O HAŠKOJ KONVENCIJI IZ 1980.	9
3.2.2. MODUS OPERANDI HAŠKE KONVENCIJE IZ 1980.	10
4. POJAM UOBIČAJENOG BORAVIŠTA U KONTEKSTU HAŠKE KONVENCIJE IZ 1980.	12
4.1. ULOGA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA U HAŠKOJ KONVENCIJI IZ 1980.	12
4.2. PODRIJETLO I IZAZOVI UTVRĐIVANJA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA	14
4.3. MODELI TUMAČENJA KONCEPTA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA	15
4.3.1 MODEL RODITELJSKE NAMJERE	15
4.3.2. NEOVISNI MODEL	16
4.3.3. KOMBINIRANI MODEL	18
4.3.4. PRESELJENJE PREMA RAZLIČITIM MODELIMA	18
4.3.5. PRONALAZAK NAJUČINKOVITIJEK MODELA	20
5. UOBIČAJENO BORAVIŠTE U KONTEKSTU PRAVA EUROPSKE UNIJE	21
5.1. POVIJEST	21
5.2. O UREDBI BRUXELLES II BIS	22
5.3. O UREDBI BRUXELLES II TER	26
6. ZAKLJUČAK	28
7. POPIS LITERATURE	

1. UVOD

Međunarodno privatno pravo (u nastavku: MPP) grana je unutarnjeg prava koja uređuje privatnopravne situacije s međunarodnim elementom te ukazuje na primjenu prava koje je s ranije spomenutom situacijom u najužoj vezi. Takvo djelovanje pridonosi povećanju međunarodne suradnje i ostvarenju međunarodne ujednačenosti rješenja. Razvijanjem i napretkom društva, koje se očitava u stalno rastućem procesu globalizacije i povezivanja suvremenog svijeta, mijenja se shvaćanje najuže veze. Time se također mijenjaju i poveznice koje određuju mjerodavno pravo. Nekada učestalo primjenjivane poveznice izgubile su svoj prijašnji utjecaj što dovodi do potrebe prihvaćanja novih poveznica. U takvom okruženju, državljanstvo i prebivalište sustavno su potiskivani ustupajući mjesto uobičajenom boravištu zbog višeg stupnja fleksibilnosti te većoj prilagodljivosti dinamičnosti modernog života.¹

Unatoč sve većoj važnosti uobičajenog boravišta, njegova definicija izostaje i u europskom i međunarodnom pravu. Izbjegavanje definiranja opravdava se obrazloženjem da je pitanje postojanja uobičajenog boravišta u određenom mjestu potrebno ocjenjivati u svakoj privatnopravnoj situaciji na temelju činjenica iz života određene osobe.²

Posljedično tome, razvijeno je više modela koji različito tumače uobičajeno boravište ovisno o čimbenicima koje pritom uzimaju u obzir.

Životnost uobičajenog boravišta potaknula je sastavljače Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece (u nastavku: Haška konvencija iz 1980.)³ da zauzmu stav da će se primjenom poveznice uobičajeno boravište u najvećoj mjeri postići odgovarajuća rješenja. „Nužnost određivanja uobičajenog boravišta nalazi se u činjenici da je djetetovo uobičajeno boravište u smislu Konvencije njegovo uobičajeno boravište neposredno prije otmice. Bez određivanja djetetovog uobičajenog boravišta u vrijeme navodno protupravne radnje, nije moguće utvrditi je li djetetovo odvođenje ili zadržavanje bilo zakonito ili ne.“⁴ Nedostatak definicije zahtjeva stvaranje kvalitetnih mehanizama njegovog utvrđivanja ovisno o konkretnom slučaju.

¹ Bouček, Vilim, Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 65, no. 6, 2015., str. 886., 887.

² Ibid., str. 895.

³ Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980., Narodne novine 8/2018

⁴ Beaumont Paul i Holliday Jayne, Habitual Residence in Child Abduction Cases: The Hybrid Approach is Now the Norm but How Much Weight Should Be Given To Parental Intention?, urednici: Pfeiffer M, Brodec J, Bříza P & Zavadilová M, *Liber Amicorum Monika Pauknerova*, izdavač: Wolters Kluwer, Prag, 2021., str. 28., prijevod autorice

Sve veću značajnost u određivanju uobičajenog boravišta ima i sudska praksa Suda Europske unije koji se u više navrata očitao o navedenom pravnom pitanju. On smatra da se uobičajeno boravište treba utvrđivati uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti, a osobito integraciju djeteta u društveno i obiteljsko okruženje.⁵

2. UOBIČAJENO BORAVIŠTE U KONTEKSTU MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA

2.1. POVIJEST

Poveznica uobičajeno boravište počela se primjenjivati u međunarodnim konvencijama početkom 20. stoljeća, prvi puta u Haškoj konvenciji o uređivanju skrbništva nad maloljetnicima iz 1902. godine.⁶

1928. godine na VI. Haškoj konferenciji prihvaćeno je stajalište da se osobni status fizičke osobe određuje na temelju uobičajenog boravišta osobe bez državljanstva. Time počinje formalno potiskivanje poveznice prebivališta u korist uobičajenog boravišta.

Nakon II. svjetskog rata dolazi do sve šire primjene poveznice uobičajeno boravište u Haškim konvencijama i drugim međunarodnim ugovorima koji su i danas na snazi u Hrvatskoj.

Snaga uobičajenog boravišta proizlazi iz fleksibilnosti kojom odgovara na zahtjeve modernog društva, obilježja koje nemaju ni prebivalište ni državljanstvo. Kako bi se očuvala ta prilagodljivost, Haške konvencije ne pružaju definiciju uobičajenog boravišta.⁷

1974. godine poveznica uobičajeno boravište izbačena je iz završenog teksta jugoslavenske kodifikacije s obrazloženjem da pojam uobičajenog boravišta ne postoji u jugoslavenskom pravu. Time nije uzeto u obzir da je uobičajeno boravište, ranije ratificirano u Haškim konvencijama, preuzeto u pravni sustav bivše države kao dio međunarodnog običajnog prava.

⁵ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 888.

⁶ Haška konvencija o uređivanju skrbništva nad maloljetnicima od 12. lipnja 1902., Haška konferencija o međunarodnom privatnom pravu (u nastavku: HCCH)

⁷ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 887.

Hrvatska preuzimanjem Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991.⁸, pozivajući se na bivše jugoslavensko pravo, gotovo isključuje iz primjene poveznicu uobičajeno boravište.⁹

Danas, zahvaljujući međunarodnim konvencijama, aktima Europske unije te novom Zakonu o međunarodnom privatnom pravu (u nastavku: ZMPP)¹⁰ u kojem je jedna od najvećih novosti definicija uobičajenog boravišta, poveznica uobičajeno boravište postaje jedna od najprimjenjivijih poveznica suvremenog međunarodnog privatnog prava čiji utjecaj bilježi stalni rast.

2.2. U MEĐUNARODNIM KONVENCIJAMA

Mnogi međunarodni ugovori upućuju na primjenu poveznice uobičajeno boravište.

U njima se naglašava važnost uobičajenog boravišta u rješavanju pravnih pitanja koja uključuju pojedince iz različitih zemalja. Uobičajeno boravište pomaže u pružanju jasnoće i predvidljivosti u određivanju nadležnosti i mjerodavnog prava, što u konačnici pridonosi zaštiti prava pojedinaca i rješavanju prekograničnih sporova. Namjernim izostavljanjem jedinstvene, univerzalne definicije pojma uobičajenog boravišta, stvara se prostor za nacionalne sudove da razmotre posebne okolnosti svakog slučaja i utvrde uobičajeno boravište na fleksibilniji način.¹¹

Isto tako, različiti pravni sustavi mogu imati različite definicije uobičajenog boravišta. Pokušaj nametanja jedinstvene definicije u konvencijama mogao bi dovesti do sukoba s postojećim nacionalnim zakonima i praksom.¹²

Nepostojanje definicije uobičajenog boravišta ne znači da se koncept zanemaruje ili ostavlja za tumačenje bez ikakvih smjernica. Naprotiv, Haške konvencije često se pozivaju na taj pojam te brojnim smjernicama u obliku raznih izvješća i drugih dokumenata olakšavaju sudovima određivanje uobičajenog boravišta. Također pružaju okvir koji dopušta pristup od slučaja do

⁸ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991, Službeni list SFRJ br. 43/82., 72/82., Narodne novine br. 53/91., 88/01., 101/17.

⁹ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 888.

¹⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine br. 101/17., 67/23.

¹¹ HCCH, Note on Habitual Residence and Scope of the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, Hague, 2018., str. 4., 5., 8.

¹² Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 890.-891.

slučaja, a istovremeno zadržava sveobuhvatna načela međunarodne suradnje i zaštite djece.¹³ O tome će nešto detaljnije biti rečeno u nastavku rada.

2.3. U EUROPSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

U kontekstu europskog MPP-a uobičajeno boravište igra značajnu ulogu u različitim pravnim područjima. Definicija i tumačenje uobičajenog boravišta razvijeni su kroz sudsku praksu i propise.

Ugovorni i deliktни statut upućuju na primjenu poveznice uobičajeno boravište kod određivanja mjerodavnog prava. Prema Uredbi o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze, „kod ugovora o prodaji robe mjerodavno pravo u slučaju kad ga ugovorne stranke nisu odabrale bit će pravo države u kojoj prodavatelj ima uobičajeno boravište, kod ugovora o pružanju usluga pravo države u kojoj pružatelj usluga ima uobičajeno boravište, kod ugovora o franšizi pravo države u kojoj korisnik franšize ima uobičajeno boravište, kod ugovora o distribuciji pravo države u kojoj distributer ima uobičajeno boravište¹⁴, kod ugovora o prijevozu pravo države u kojoj prijevoznik ima uobičajeno boravište, kod ugovora o prijevozu putnika pravo države u kojoj putnik ima uobičajeno boravište¹⁵, kod potrošačkih ugovora pravo države u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište¹⁶, kod ugovora o osiguranju pravo države u kojoj osiguravatelj ima uobičajeno boravište...“¹⁷

Prema Uredbi o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze, „ako osoba kojoj je utvrđena odgovornost i osoba koja je pretrpjela štetu u trenutku nastanka štete imaju uobičajeno boravište u istoj državi, primjenjuju se propisi te države.“¹⁸ „Mjerodavno će biti i pravo one države u kojoj je osoba koja je pretrpjela štetu imala uobičajeno boravište kada je šteta nastala, ako je proizvod bio prodavan u toj državi.“¹⁹

Pri regulaciji roditeljske odgovornosti, brakorazvodnih pitanja, u predmetima međunarodne otmice djece, uzdržavanja te u nasljedno pravnim odnosima, poveznica uobičajeno boravište

¹³ Note on Habitual Residence and Scope of the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, loc. cit.

¹⁴ Uredba (EZ) br. 593/2008 od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), Službeni list Europske Unije L 177/6, čl. 4. st. 1. toč. a), b), e), f)

¹⁵ Ibid., čl. 5. st. 1., 2.

¹⁶ Ibid., čl. 6. st. 1.

¹⁷ Ibid., čl. 7. st. 2. reč. 2.

¹⁸ Uredba (EZ) br. 864/2007 od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze, Službeni list Europske Unije L 199/40, čl. 4. st. 2.

¹⁹ Ibid., čl. 5. st. 1.

pravna je osnova za uređenje međunarodne nadležnosti. Primjenjujući Uredbu o nadležnosti i priznavanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima i pitanjima koja se odnose na roditeljsku odgovornost (u nastavku: Uredba Bruxelles II bis), „u predmetima koji se odnose na razvod, zakonsku rastavu ili poništaj braka, nadležni su sudovi država članica na čijem području: bračni drugovi imaju uobičajeno boravište, ili su bračni drugovi imali zadnje uobičajeno boravište, ako jedan od njih i dalje ima isto boravište, ili protustranka ima uobičajeno boravište, ili u slučaju zajedničkog prijedloga za pokretanje postupka, ima uobičajeno boravište bilo koji od bračnih drugova, ili stranka koja pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je on ili ona tamo imao boravište najmanje godinu dana prije pokretanja postupka, ili stranka koja pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je on ili ona tamo imao boravište najmanje šest mjeseci prije pokretanja postupka, a on ili ona je bio državljanin države članice o kojoj je riječ ili, u slučaju da je riječ o Velikoj Britaniji ili Irskoj, tamo imao svoj domicile.“²⁰

Isto tako, „sudovi države članice nadležni su u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću prema djetetu koje ima uobičajeno boravište u državi članici u trenutku pokretanja postupka“²¹ te „u slučaju nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, sudovi države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, zadržavaju svoju nadležnost sve dok dijete ne dobije uobičajeno boravište u drugoj državi članici.“²²

Prema Uredbi o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja „u stvarima koje se odnose na obveze uzdržavanja u državama članicama sudsku nadležnost ima sud mjesta u kojem tuženik ima uobičajeno boravište ili sud mjesta u kojem uzdržavana osoba ima uobičajeno boravište...“²³

Uredbom o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju propisana je „nadležnost odlučivanja u cijelosti sudova države članice u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti“,²⁴ „a osim ako je drukčije predviđeno ovom

²⁰ Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000, Službeni list Europske unije L 338/1 (u nastavku: Uredba Bruxelles II bis), čl. 3. st. 1. toč a)

²¹ Ibid., čl. 8.

²² Ibid., čl. 10. st. 1.

²³ Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja, Službeni list Europske Unije L 7/1, čl. 3. toč. a), b)

²⁴ Uredba (EU) br. 650/2012 od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske Unije L 201/107, čl. 4.

Uredbom, pravo mjerodavno za nasljeđivanje u cijelosti pravo je države u kojoj je umrli imao svoje uobičajeno boravište u trenutku smrti.²⁵

Europski postupci za sporove male vrijednosti te europski platni nalog utvrđuju se između ostaloga prema uobičajenom boravištu.²⁶

Značajnost uobičajenog boravišta potvrđena je i praksom Europskog suda koji donosi nekoliko ključnih presuda koje imaju značajan utjecaj na način na koji države članice tumače i primjenjuju uobičajeno boravište u svojim pravnim sustavima.

Primjerice u jednom od predmeta Europski sud navodi da je „koncept uobičajenog boravišta činjenično pitanje koje treba utvrditi uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti života osobe, s naglaskom na trajanje i redovitost njihove prisutnosti u državi članici te uvjete boravka.“²⁷

Uobičajeno boravište u europskom MPP-u općenito se odnosi na mjesto gdje je osoba uspostavila stabilno i trajno boravište s namjerom da tamo ostane u skorijoj budućnosti.

Uključuje procjenu različitih čimbenika kao što su duljina i kontinuitet prisutnosti osobe u određenoj zemlji, priroda i svrha njezina boravka, obiteljske veze, zaposlenje i društvena integracija.²⁸

Slijedom navedenog, uobičajeno boravište značajna je poveznica europskog kolizijskog i građanskog procesnog prava koja postaje sve zastupljenija zbog višeg stupnja integracije.²⁹

2.4. U HRVATSKOM MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

Prema ZMPP-u „uobičajeno boravište je mjesto u kojemu fizička osoba pretežno živi bez obzira na to je li njezin boravak ili nastanjenje u tom mjestu registriran ili dozvoljen. Pri utvrđivanju uobičajenog boravišta valja osobito uzeti u obzir okolnosti osobne ili poslovne prirode koje ukazuju na trajne veze osobe s tim mjestom ili njezinu namjeru da takve veze uspostavi.“³⁰

²⁵ Ibid., čl. 21. st. 1.

²⁶ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 892.-895.

²⁷ Presuda Europskog suda od 2. travnja 2009., A. Zahtjev za prethodnu odluku: Korkein hallinto-oikeus – Finska, predmet C-523/07 PPU, par. 37., 44.

²⁸ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 902.

²⁹ Ibid., str. 891.

³⁰ Zakon o međunarodnom privatnom pravu, op. cit. (bilj. 10), čl. 5.

Glavni strukturni element uobičajenog boravišta jest boravak, odnosno fizička nazočnost osobe u nekom mjestu koja ne smije biti privremenog ili povremenog karaktera već implicira određenu redovitost ili stalnost. Fizička soba treba pretežno živjeti u mjestu uobičajenog boravišta pa kraći izostanci ne utječu na redovitost ili stalnost boravka. Iako ne postoji unaprijed određeni minimum trajanja, treba se raditi o boravku duljeg trajanja zbog kojeg osoba u određenoj državi ima težište životnih odnosa.³¹

Također, bitno obilježje poveznice uobičajeno boravište jesu stvarne okolnosti pojedinog slučaja. Uobičajeno boravište treba biti mjesto u koje je osoba socijalno integrirana do te mjere da u njemu ima većinu obiteljskih, poslovnih i socijalnih kontakata. Neke od okolnosti koje mogu ukazivati na društvenu i obiteljsku povezanost s nekom državom jesu državljanstvo, znanje jezika, obavljanje profesionalne djelatnosti i slično.³²

Osim objektivnog elementa nazočnosti fizičke osobe u određenom mjestu, potrebna je i volja fizičke osobe koja se izražava u dugoročnoj namjeri boravka. Takvu namjeru treba utvrditi s obzirom na okolnosti pojedinog slučaja.³³

ZMPP također ističe da registracija boravka, odnosno dozvola za boravak nisu pretpostavke za zasnivanje uobičajenog boravišta pa u slučaju u kojem fizička osoba nastavlja svoj boravak nakon isteka boravišne vize zakonitost uobičajenog boravišta neće biti dovedena u pitanje.³⁴

Osim ZMPP-a, pojam uobičajenog boravišta javlja se i u posebnim zakonima.

U Zakonu o arbitraži iz 2001. uobičajeno je boravište važna sastavnica spora s međunarodnim obilježjem koji se definira kao „spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu.“³⁵

U Pomorskom zakoniku iz 2019. godine, uobičajeno se boravište pojavljuje kao poveznica ugovornog statuta u pomorskom osiguranju kojom se određuje primjena hrvatskog prava „ako su sve zainteresirane osobe u tom ugovoru državljani Republike Hrvatske s redovnim boravištem u Republici Hrvatskoj ili domaće pravne osobe sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, a riječ je o osiguranim predmetima koji su izloženi pokrivenim rizicima isključivo na području Republike Hrvatske.“³⁶

³¹ Bouček, Vilim, op. cit. (bilj. 1), str. 901.

³² Ibid., str. 902.

³³ Ibid., str. 902.

³⁴ Ibid., str. 911.

³⁵ Zakon o arbitraži, Narodne novine br. 88/01., čl. 2. st. 1. točka 7.

³⁶ Pomorski zakonik, Narodne novine br. 181/04., 76/07., 146/08., 61/11., 56/13., 26/15., 17/19., čl. 981. st. 2.

3. MEĐUNARODNA OTMICA DJECE

3.1. PREDKONVENCIJSKO STANJE

Međunarodna otmica djece je odvođenje djece u drugu državu od strane jednog, a bez pristanka drugog roditelja.³⁷ Nije isključivo ograničena na moderno doba s obzirom na to da mnogi antički pravni izvori spominju pravne situacije u kojima roditelji odvođe, odnosno otimaju svoju djecu. Takva vrsta otmice djece povezana je većinski sa sporovima oko skrbništva između razvedenih ili rastavljenih roditelja koji imaju različita mišljenja o tome gdje bi dijete trebalo boraviti.³⁸

Složenost međunarodne otmice djece osim što povlači za sobom niz pitanja blisko povezanih s djetetovom osobnošću, dovodi i do sukoba nadležnosti između različitih država, države u koju roditelj dijete protupravno odvodi te države djetetovog uobičajenog boravišta. „Roditelj koji nepropisano odvodi dijete često se vraća u državu svojeg podrijetla gdje u sklopu drugog pravnog poretka nastoji ostvariti zaštitu svog prava da zadrži skrbništvo nad svojim djetetom.“³⁹

U predkonvencijsko vrijeme, mnoge države nisu imale posebne zakonske odredbe koje su regulirale međunarodnu otmicu djece. Kod svih odluka koje su se odnosile na djecu primjenjivalo se načelo najboljeg interesa djeteta. To je pogodovalo otimačima koji su se nadali da će zakon države u koju je dijete odvedeno, odnosno zadržano biti povoljan za njih ili da će moći stvoriti stanje u kojem bi najbolji interesi djeteta zahtijevali da tamo i oстане.⁴⁰

Međutim, neke države su pokušale suzbiti međunarodnu otmicu djece razvijajući postupke koji bi omogućili da se oteta djeca vrata u državu podrijetla bez potpunog ispitivanja najboljeg interesa djeteta. Primjerice, Visoki sud pravde u Izraelu razvio je praksu izdavanja naloga za povratak otetog djeteta u slučaju da je jedan roditelj otmicom prekršio prava drugog roditelja, osim ako je to očito protiv najboljeg interesa djeteta. U Engleskoj su, s druge strane, sudovi smatrali da najbolji interesi otetog djeteta vrlo često zahtijevaju bezuvjetni povratak u zemlju podrijetla. U SAD-u se, u cilju suzbijanja problema otmice djece koji je bio posebno naglašen zbog lakoće prelaska državnih granica, donose Jedinstveni pravni akti. Neke države sklopile su bilateralne sporazume s drugim zemljama koji su omogućili suradnju u slučajevima otmice

³⁷ Međunarodna otmica djece, <https://www.eppgroup.eu/hr/sto-radimo/with-eu-countries/hrvatska/medunarodna-otmica-djece>, datum pristupa 10. studenoga 2023.

³⁸ Katić, Miro, Međunarodna regulacija otmice djece, u: STED Journal, vol. 1, no. 1, 2019., str. 73.

³⁹ Čižmek, Željko, Nepropisno odvođenje djeteta u drugu državu od strane jednog roditelja, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/nepropisno-odvo%C4%91enje-djeteta-u-drugu-drzavu-od-strane-jednog-roditelja-31791>, datum pristupa 10. studenoga 2023.

⁴⁰ Katić, Miro, loc. cit.

djece.⁴¹ Haška konvencija o zaštiti dojenčadi iz 1961.⁴² također je pružila određeni stupanj zaštite otetoj djeci propisujući primjenu prava države djetetovog uobičajenog boravišta. Njezina djelotvornost se ipak dovodi u pitanje zbog ratifikacije od strane samo osam država te jer se uobičajeno boravište određivalo u trenutku početka postupka.⁴³

Kako bi se takvi sukobi što djelotvornije riješili, međunarodna zajednica donosi pravne akte koji uređuju postupanje nacionalnih sudova. Najznačajniji su Haška konvencija iz 1980.), Uredba Bruxelles II bis te Uredba o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece (u nastavku: Uredba Bruxelles II ter)⁴⁴.

3.2. HAŠKA KONVENCIJA IZ 1980.

3.2.1. OPĆENITO O HAŠKOJ KONVENCIJI IZ 1980.

Haška konvencija iz 1980. sastavljena je u Hagu dana 25. listopada 1980. godine te je danas na snazi u 103 države.⁴⁵ Notifikacijom o sukcesiji Republika Hrvatska postala je strankom 8. listopada 1991.⁴⁶ Najznačajniji je dokument u slučajevima prekogranične otmice djece od strane roditelja.

Iako sam pojam otmica asocira ponajprije na otmicu od strane neznanaca, Haška konvencija iz 1980. uređuje pitanje međunarodne otmice djece, prije svega, od strane roditelja, ali i od strane skrbnika ili bliskog člana obitelji. „Dok dijete koje je podvrgnuto odvođenju ili zadržavanju ove vrste može proći bolje nego da je oteto od stranca, takva vrsta otmice će u većini slučajeva imati štetan učinak. Dijete s jedne strane trpi poteškoće u prilagodbi životu u državi utočišta, ali s druge strane ostavljeni roditelj prolazi nevolje zbog gubitka vlastitog djeteta.“⁴⁷

⁴¹ Schuz, Rhona, *The Hague Child Abduction Convention, A Critical Analysis*, urednici: Jonathan Harris, Paul Beaumont, izdavač: Hart Publishing, vol. 13 in the Series Studies in Private International Law, Portland, Oregon, 2013., str. 7., 8.

⁴² Haška konvencija o zaštiti dojenčadi od 5. listopada 1961., HCCH

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Uredba Vijeća (EU) br. 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece, Službeni list Europske unije L 178/1 od 2.7.2019. (u nastavku: Uredba Bruxelles II ter)

⁴⁵ Status table, Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, HCCH

⁴⁶ Haška konvencija iz 1980., op. cit. (bilj. 3)

⁴⁷ Beaumont, Paul i McEleavy, Peter, *The Hague Convention on International Child Abduction*, urednik: P. B. Carter QC, izdavač: Oxford University Press, New York, 1999., str. 1.

U preambuli Konvencije izražena je svrha donošenja Konvencije. Njome se ponovo ističe uvjerenje da su interesi djeteta od najveće važnosti u svim pitanjima koji se odnose na roditeljsku skrb. Njezina dva cilja su „osigurati što brži povratak djece koja su protupravno odvedena ili zadržana u nekoj državi članici u njihovo uobičajeno boravište te osigurati da se pravo na skrb o djetetu te pravo na kontakte prema pravu jedne države ugovornice dosljedno poštuju u drugim državama ugovornicama.“⁴⁸ Drugim riječima, Haška konvencija iz 1980. usmjerena je na zaštitu prava na roditeljsku skrb te prava na susrete i druženje s djetetom. Članak 2. koji se može promatrati kao nastavak članka 1., propisuje „da države ugovornice poduzimaju sve odgovarajuće mjere da na svojem državnom području osiguraju ostvarenje ciljeva Konvencije.“⁴⁹

Slijedom navedenog, interes djeteta koji Haška konvencija iz 1980. štiti hitan je povratak u državu u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište prije nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, osim u slučajevima koje sama Konvencija predviđa kao moguće iznimke.⁵⁰ Dakle, prema Haškoj konvenciji iz 1980. sudovi, ograničeni na utvrđivanje postojanja iznimaka propisanih Konvencijom te bez ulaženja u meritum spora, dužni su narediti hitan povratak djeteta jer se smatra da se time najbolje štite djetetovi sveukupni interesi.

Vrijedi napomenuti da, osim što se navedenom Konvencijom nastoje ublažiti psihološke traume djeteta povratkom u državu s kojom je ono u najužoj vezi, njezine odredbe jasno poručuju otmičarima da nezakonito odvođenje ili zadržavanje djeteta u drugoj državi ugovornici neće dovesti do promjene nadležnog suda te povoljnije sudske odluke.

3.2.2. MODUS OPERANDI HAŠKE KONVENCIJE IZ 1980.

Nadalje, potrebno je ukratko objasniti mehanizam djelovanja Haške konvencije iz 1980. Da bi se Konvencija uopće primjenjivala, „dijete koje je oteto mora imati uobičajeno boravište u državi ugovornici, mora biti protupravno odvedeno ili zadržano u drugoj državi ugovornici te mora biti mlađe od 16 godina.“⁵¹ „Svaka osoba, institucija ili bilo koje drugo tijelo koje tvrdi da je odvođenjem ili zadržavanjem djeteta povrijeđeno njezino pravo na skrb, može se obratiti središnjem tijelu države u kojoj je mjesto uobičajenog boravišta djeteta ili središnjem tijelu bilo

⁴⁸ Haška konvencija iz 1980., op. cit. (bilj. 3), čl. 1.

⁴⁹ Ibid., čl. 2.

⁵⁰ Beaumont, Paul i McEleavy, Peter, op. cit. (bilj. 47), str. 29., 30.

⁵¹ Haška konvencija iz 1980., op. cit. (bilj. 3), čl. 4.

koje države ugovornice za pomoć u osiguravanju povratka djeteta.“⁵² Slijedom navedenog, vidljivo je da navedeno pravo ne mora proizlaziti iz zakona ili neke formalne sudske odluke.

Jedan je od prvih zadataka nadležnog tijela utvrđivanje ima li podnositelj zahtjeva pravo na skrb. U pravilu postoji presumpcija da je podnositelj zahtjeva ostvarivao pravo na skrb, no u slučaju da se utvrdilo suprotno, nadležno tijelo nije dužno narediti povratak djeteta. Ako je na dan početka postupka pred nadležnim tijelom države u kojoj se dijete nalazi prošlo manje od godinu dana od dana nezakonitog odvođenja odnosno zadržavanja, nadležno će tijelo narediti hitan povratak djeteta.⁵³ Tako će postupiti i u slučaju prolaska više od jedne godine osim ako se dokaže da se dijete prilagodilo novoj sredini.⁵⁴

Iz navedenog je vidljivo da Haška konvencija iz 1980. zagovara povratak u državu podrijetla čak i ako je prošao dulji period od otmice. Nadležno tijelo će odbiti povratak djeteta jedino ako se ono toliko prilagodilo novoj sredini pa bi to bilo protivno djetetovim pravima.

Ipak, Konvencija propisuje određene iznimke prema kojima sudsko ili upravno tijelo države kojoj je zahtjev upućen nije dužno odrediti povratak djeteta. Onaj tko se protivi povratku djeteta treba dokazati barem jednu od tri alternativne pretpostavke. Prva je da se u vrijeme odvođenja ili zadržavanja osoba, odnosno tijelo zaduženo za brigu o djetetu nije stvarno brinulo o njemu. Druga pretpostavka je da se ta osoba, odnosno tijelo složilo ili naknadno pristalo na odvođenje ili zadržavanje. Posljednja pretpostavka je postojanje ozbiljne opasnosti zbog koje bi povratak djeteta izložio dijete fizičkoj opasnosti ili psihičkoj traumi ili ga na neki drugi način doveo u nepovoljan položaj. U tom slučaju potrebno je dokazati i da se dijete protivi povratku te da je napunilo one godine te steklo stupanj zrelosti zbog kojeg je potrebno uzeti u obzir i njegovo mišljenje.⁵⁵

Takvom se odredbom nastoji spriječiti izlaganje djeteta opasnosti ili traumi jer se promatranjem djeteta kao osobe s vlastitim željama i stavovima omogućuje donošenje rješenja u najboljem interesu djeteta.

4. POJAM UOBIČAJENOG BORAVIŠTA U KONTEKSTU HAŠKE KONVENCIJE IZ 1980.

⁵² Ibid., čl. 8. st. 1.

⁵³ Ibid., čl. 12. st. 1.

⁵⁴ Ibid., čl. 12. st. 2.

⁵⁵ Ibid., čl. 13.

Uobičajeno boravište temeljna je poveznica Haške konvencije iz 1980. Bez određivanja djetetovog uobičajenog boravišta u vrijeme navodne otmice, nije moguće utvrditi je li djetetovo odvođenje, odnosno zadržavanje bilo zakonito ili ne.⁵⁶ Izostanak definicije dovodi do potrebe razvijanja što temeljitije sudske prakse te razjašnjenja odnosa između djetetovog uobičajenog boravišta i uobičajenog boravišta njegovih roditelja. Prema tome, uobičajeno boravište jedno je od najspornijih pitanja koja se javljaju vezano uz Konvenciju. To je potvrđeno činjenicom da postoje značajne razlike između načina na koji se uobičajeno boravište tumači u različitim državama ugovornicama pa i između različitih sudaca unutar iste države.⁵⁷

4.1. ULOGA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA U HAŠKOJ KONVENCIJI IZ 1980.

Haška konvencija iz 1980. primjenjuje se isključivo u slučajevima protupravnog udaljenja, odnosno zadržavanja djeteta u državi koja nije njegovo uobičajeno boravište. Udaljenje podrazumijeva odvođenje djeteta iz države njegovog uobičajenog boravišta dok je zadržavanjem djetetu uskraćen povratak u državu njegovog uobičajenog boravišta.⁵⁸ Iz odredaba Konvencije nije jasno je li dovoljno da je dijete udaljeno iz bilo koje države članice dokle god je država njegovog uobičajenog boravišta neposredno prije otmice država članica ili udaljenje mora biti baš iz države uobičajenog boravišta. U predmetu *Re A. (Minors)* sud zauzima stajalište da nije nužno da udaljenje bude iz države uobičajenog boravišta ako to zahtjeva interes djeteta.⁵⁹ Oprečni stav suda izražen je u odluci australskog suda koji je smatrao da udaljenje, uzimajući u obzir Preambulu i Konvenciju u cjelini, treba biti iz države uobičajenog boravišta, budući da se dijete vraća u državu uobičajenog boravišta.⁶⁰ Takav stav može biti problematičan s obzirom na to da se potreba za hitnim povratkom djeteta javlja svaki put kada je dijete nezakonito odvedeno u zemlju koja nije država njegovog uobičajenog boravišta.⁶¹

⁵⁶ Beaumont Paul i Holliday Jayne, loc. cit.

⁵⁷ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 175.

⁵⁸ Ibid., str. 180., 181.

⁵⁹ Presuda Visokog suda Engleske od 31. srpnja 1995., *Re A. (Minors) (Abduction: Habitual Residence)*, predmet 1 WLR 25, par. 45. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 181.

⁶⁰ Presuda žalbenog suda Australije od 14. ožujka 1996, *S. Hanbury-Brown i R. Hanbury-Brown protiv Director General of Community Services*, predmet FLC 92-671, par. 132. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 181.

⁶¹ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 181.

Nadalje, zakon države uobičajenog boravišta onaj je koji utvrđuje protupravnost. Udaljenje ili zadržavanje smatra se nezakonitim prema mjestu uobičajenog boravišta neovisno o unutarnjem pravu zamoljene države.⁶²

Haška konvencija iz 1980. navodi žurni povratak djeteta bez navođenja u koju državu. Prema Izvješću Pérez-Vera, sudovima se time želi pružiti određena fleksibilnost da vrate dijete u državu u kojoj sada živi podnositelj zahtjeva.⁶³ Međutim, u ranije spomenutom predmetu Hanbury-Brown, koji se temelji uglavnom na Preambuli Konvencije, sud smatra da dijete treba vratiti u mjesto uobičajenog boravišta.⁶⁴ U slučaju da se podnositeljevo uobičajeno boravište promijenilo od otmice ili se privremeno nalazi u nekoj drugoj državi, takvo pravno rješenje moglo bi dovesti do nepovoljnih posljedica za dijete.

Dva izraelska predmeta prihvaćaju načelo da se povratak može narediti u treću državu te ispituju okolnosti u kojima bi to bilo primjereno učiniti. Time je stvoren test kojim se utvrđuju uvjeti pod kojima sud treba dopustiti povratak u treću državu. „Povratak u treću zemlju trebao bi biti dopušten ako se time najbolje ispunjavaju ciljevi Konvencije, ako povratak u mjesto uobičajenog boravišta nije izvediv ili je preseljenje bilo iz te treće zemlje. Povratak se smatra neizvedivim ako se roditelj otmičar nije spreman vratiti s djetetom u mjesto uobičajenog boravišta, a drugi se roditelj ne želi tamo vratiti.“⁶⁵

Noviji predmet koji također prihvaća mogućnost povratka djeteta u treću zemlju je B (A Child). Sud ističe da „nepostojanje izričite ovlasti povratka djeteta u treću državu nije dovoljno da bi se djetetu uskratila zaštita njegovih prava koju mu Konvencija osigurava.“⁶⁶

U svakom slučaju odlučujući moraju biti interesi djeteta. Pri donošenju odluke, sudovi trebaju uzeti u obzir dob djeteta, duljinu vremena u kojem je dijete živjelo u trećoj zemlji, stupanj integracije, u kojoj je mjeri dijete povezano s državom utočišta te je li se roditelj otmičar spreman vratiti u treću državu ako sud naredi da se dijete tamo vrati.⁶⁷

⁶² Ibid., str. 182.

⁶³ Pérez-Vera Elisa, Explanatory Report on the 1980 HCCH Child Abduction Convention, u: HCCH Publications, 1982., par. 110.

⁶⁴ S. Hanbury-Brown i R. Hanbury-Brown protiv Director General of Community Services, loc. cit.

⁶⁵ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 183., 184.

⁶⁶ Presuda žalbenog suda Engleske od 10. rujna 2020., B (A Child) (Abduction: Habitual Residence), predmet B4/2020/0698, par. 30., 110.

⁶⁷ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 184., 185.

4.2. PODRIJETLO I IZAZOVI UTVRĐIVANJA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA

Koncept je prvi put usvojen na Haškoj konferenciji prije više od sto godina te se otad koristi u svim Haškim konvencijama koji se odnose na obiteljska pitanja. U državama anglosaksonskog prava široko je rasprostranjena uporaba uobičajenog boravišta u nacionalnom obiteljskom pravu te neki domaći zakoni, primjerice naš ZMPP, nude definiciju uobičajenog boravišta. Poveznica prebivališta, koja je prethodno prevladavala u međunarodnom privatnom pravu, a primarno se koristila u državama anglosaksonskog prava, imala je različita značenja u različitim državama. Stoga je jedan od glavnih razloga prihvaćanja poveznice uobičajenog boravišta bila potreba za pronalaskom poveznice primjenjive u anglosaksonskom i kontinentalnom pravnom sustavu koja nije povezana s određenom vrstom pravnog sustava.⁶⁸

Koncept se smatrao posebno prikladnim u odnosu na djecu, jer se smatralo da sudovi države u kojoj je dijete stvarno živjelo te s kojom je dijete bilo najuže povezano mogu najučinkovitije odlučivati o interesima i dobrobiti djeteta. Nadalje, uporaba poveznice uobičajenog boravišta u slučajevima otmice djece sprječava potencijalne otmičare da ishode povoljniju odluku u državi djetetovog državljanstva ili prebivališta.⁶⁹

Međutim, javljaju se određeni problemi vezani uz utvrđivanje uobičajenog boravišta. Iako je vrijeme utvrđivanja uobičajenog boravišta neposredno prije otmice, nastaje poteškoća utvrđivanja uobičajenog boravišta u slučajevima kada neposredno prije otmice nije jasno ima li dijete uobičajeno boravište u zemlji iz koje je oteto ili je ondje živjelo privremeno.⁷⁰ Posljedično tome razvijena je znatna sudska praksa u vezi s tumačenjem tog koncepta.

Jedno od spornih pitanja koja se postavljaju u sudskoj praksi odnosi se na pitanje može li osoba biti bez uobičajenog boravišta, odnosno imati više od jednog uobičajenog boravišta. Opće je prihvaćeno da je teoretski moguće da osoba nema uobičajeno boravište u određenom trenutku, npr. ako je osoba izgubila svoje uobičajeno boravište, a još nije stekla novo. Ipak, smatra se da nije poželjno da dijete nema uobičajeno boravište jer to znači da dijete nije zaštićeno. U tom će slučaju sud utvrditi da je dijete steklo uobičajeno boravište u novoj zemlji prije protupravnog odvođenja ili zadržavanja.⁷¹ U predmetu *Re F. (A Minor)* izraženo je stajalište da se „sudovi ne

⁶⁸ Ibid., str. 176.

⁶⁹ Ibid., str. 176., 177.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid, str. 178.

bi trebali truditi pronaći nedostatak uobičajenog boravišta tamo gdje se dijete smjestilo u određenoj državi.⁷²

Vežano uz pitanje dvostrukog uobičajenog boravišta, sudska praksa u kontekstu međunarodne otmice djece odbacuje takvu mogućnost tvrdeći da koncept uobičajenog boravišta nije spojiv s idejom da mogu postojati dva ili više takvih boravišta te da Haška konvencija iz 1980. predviđa postojanje uobičajenog boravišta u jednini, ne množini.⁷³

Drugo pitanje koje se javlja u praksi jest je li određivanje uobičajenog boravišta činjenično pitanje ili je pitanje činjenica i prava. S jedne strane, postoji stav da određivanje mora biti činjenično pitanje kako bi se osiguralo jedinstveno tumačenje u svim državama članicama te izbjegao razvoj restriktivnih tehničkih pravila.⁷⁴

S druge strane, potpora pitanju mješovitog činjeničnog i pravnog pristupa temelji se na stajalištu da utvrđivanje uobičajenog boravišta zahtjeva primjenu određenog pravnog standarda, kojim se definira koncept uobičajenog boravišta, na činjenice slučaja. Kako bi se izbjegle situacije u kojima će određivanje biti proizvoljno te ovisiti o hiru suda, mnogi suci daju smjernice o značenju uobičajenog boravišta unatoč njihovom mišljenju da je to činjenično pitanje.⁷⁵

4.3. MODELI TUMAČENJA KONCEPTA UOBIČAJENOG BORAVIŠTA

U praksi su razvijena dva glavna modela kojima se tumači koncept uobičajenog boravišta u kontekstu međunarodne otmice djeteta.

4.3.1. MODEL RODITELJSKE NAMJERE

Prvi je model roditeljske namjere koji je usvojen u pravnim sustavima Velike Britanije, SAD-a i u drugim zemljama Commonwealtha. Njegovo polazište se nalazi u činjenici da „djetetovo uobičajeno boravište treba odrediti roditelj koji ima pravo odlučiti gdje će dijete živjeti. U slučaju da oba roditelja imaju pravo odluke, nijedan ne smije mijenjati djetetovo uobičajeno

⁷² Presuda žalbenog suda Engleske od 31. srpnja 1991., Re F. (A Minor) (Child Abduction), predmet 1 FLR 548, par. 24. kako je navedeno u Beaumont, Paul i McElevy, Peter, op. cit. (bilj. 47), str. 98.

⁷³ S. Hanbury-Brown i R. Hanbury-Brown protiv Director General of Community Services, op. cit. (bilj. 60), par. 146. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 178.

⁷⁴ Pérez-Vera Elisa, op. cit. (bilj. 63), par. 66.

⁷⁵ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 179., 180.

boravište bez pristanka drugog.“⁷⁶ S obzirom na to da djeca ne mogu sama odlučivati o svom mjestu boravka, uzima se u obzir namjera roditelja koji ima pravo odrediti gdje će dijete živjeti. Primjerice, u predmetu *Gitter v Gitter* izraženo je stajalište da „pri određivanju uobičajenog boravišta djeteta, sud primarno treba ispitati zajedničku namjeru roditelja.“⁷⁷ U predmetu *Re P. (G.E.) (An Infant)* sud smatra da će „uobičajeno boravište djeteta ostati u bračnom domu njegovih roditelja bez obzira na to gdje se dijete školuje.“⁷⁸

Neki od čimbenika koji su povezani s roditeljskom namjerom, a koji mogu biti dokaz uspostavljanja novog uobičajenog boravišta su zaposlenje roditelja, kupnja doma, premještanje obiteljske imovine, prijenos bankovnih računa, dobivanje vozačke i drugih profesionalnih dozvola, prisustvo bračne nestabilnosti, pitanje državljanstva, vrsta vize i slično.⁷⁹

Postoje određene razlike u sudskoj praksi Velike Britanije i SAD-a. U predmetu *R v Barnet London Borough Council, Ex p Nilish Shah* (u nastavku: predmet *Shah*) britanski sud postavlja Shahovu formulu izjednačavajući uobičajeno boravište s uobičajenim prebivalištem te navodi da za postojanje uobičajenog boravišta ne treba postojati namjera poduzimanja dugotrajnog boravka.⁸⁰

S druge strane, u američkom predmetu *Moses v Moses* sud se ne slaže da će selidba na ograničeno razdoblje dovesti do promjene uobičajenog boravišta.⁸¹ Izražava stajalište da za stjecanje novog uobičajenog boravišta mora postojati namjera napuštanja prethodnog uobičajenog boravišta.

4.3.2. NEOVISNI MODEL

Drugi model je neovisni model, odnosno model usmjeren na dijete. Prema ovom modelu „kvaliteta djetetovog boravka u određenoj zemlji ovisit će isključivo o njegovoj povezanosti s

⁷⁶ Ibid., str. 186.

⁷⁷ Presuda žalbenog suda SAD-a od 5. siječnja 2005., *Gitter protiv Gittera*, predmet 396 F.3d 124, par. 27. kako je navedeno u Atkinson, Jeff, *The Meaning of "Habitual Residence" Under the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction and the Hague Convention on the Protection of Children*, u: *Oklahoma Law Review*, University of Oklahoma College of Law Digital Commons, vol. 63, no. 4, 2011., str. 652.

⁷⁸ Presuda žalbenog suda Engleske od 9. studenog 1964., *Re. P. (G.E.) (An infant)*, predmet 3 All E.R. 977, kako je navedeno u Beaumont, Paul i McEleavy, Peter, op. cit. (bilj. 47), str. 92.

⁷⁹ Atkinson, Jeff, op. cit. (bilj. 77), str. 654., 655.

⁸⁰ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 187.

⁸¹ Presuda žalbenog suda SAD-a od 9. siječnja 2001., *Moses protiv Mosesa*, predmet 239 F.3d 1067, par. 26. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 188.

državom.“⁸² Posljedično tome, namjere roditelja neće se uzimati u obzir pri utvrđivanju uobičajenog boravišta.

U predmetu *Re P (GE) (An Infant)* sud zaključuje da „je boravak djeteta u Izraelu i dalje nesiguran i nesređen, unatoč postojanju namjere oca da ostane u Izraelu, pa djetetovo boravište ostaje u Velikoj Britaniji.“⁸³ U predmetu *Re Bates* sud tvrdi da „se utvrđuje uobičajenost boravišta djeteta, a ne majke.“⁸⁴

Nadalje, u predmetu *Friedrich v Friedrich* sud ističe da „se uobičajeno boravište može promijeniti isključivo promjenom geografskog položaja i protokom vremena, a ne promjenama roditeljske namjere i odgovornosti.“⁸⁵ Time se težište pomiče na povezanost djeteta s dotičnom zemljom, a od suda se traži da uzima u obzir prošla iskustva, a ne buduće namjere.

Čimbenike koje sudovi razmatraju pri određivanju aklimatizacije djeteta su upis u školu, sudjelovanje u društvenim aktivnostima, dob djeteta te duljina boravka u zemlji.⁸⁶

U predmetu *Feder v Feder* prihvaćena je definicija uobičajenog boravišta „kao mjesta gdje je dijete prisutno vrijeme dovoljno za aklimatizaciju te ima određeni stupanj utvrđene svrhe sa stajališta djeteta.“ Pritom se uzimaju u obzir društvena i kulturna integracija, redovito pohađanje obrazovne ustanove, ovladavanje jezikom i drugi slični faktori.⁸⁷

Usprkos tome je u mnogim predmetima ograničen djelokrug neovisnog modela u korist namjere roditelja. Primjerice, u predmetu *Delvoye protiv Leeja* sud ističe da u slučaju vrlo male djece namjera roditelja igra veliku ulogu jer djeca nisu mogla stvoriti samostalne veze sa svojom okolinom.⁸⁸

Unatoč nedostatku jasnoće neovisni pristup usvojen je u svom čistom obliku u nizu pravnih sustava kontinentalnog prava (uključujući Njemačku, Austriju i Švicarsku) koji uobičajeno boravište shvaćaju kao središte djetetova života.⁸⁹

⁸² Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 189., 190.

⁸³ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 190.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Presuda žalbenog suda SAD-a od 22. siječnja 1993., *Friedrich protiv Friedricha*, predmet 983 F.2d 1396, par. 20. kako je navedeno u Atkinson, Jeff, op. cit. (bilj. 77), str. 650., 651.

⁸⁶ Atkinson, Jeff, op. cit. (bilj. 77), str. 656., 657.

⁸⁷ Presuda žalbenog suda SAD-a od 8. kolovoza 1995., *Feder protiv Evans-Federa*, predmet 63 F.3d 217, par. 26, 27. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 190.

⁸⁸ Presuda okružnog suda SAD-a od 24. rujna 2002., *Delvoye protiv Leea*, predmet 224 F. Supp. 2d 843, par. 22. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 191.

⁸⁹ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 192.

4.3.3. KOMBINIRANI MODEL

Postoji i treći, kombinirani model. Iako i taj model „ističe primarnu važnost neovisne prirode određivanja uobičajenog boravišta djeteta, uzimaju se u obzir i namjere roditelja u mjeri u kojoj su one relevantne za djetetov svakodnevni život.“⁹⁰

Dobar primjer je predmet *Silverman protiv Silvermana* u kojem sud, osim što utvrđuje stupanj djetetove integracije i povezanosti s državom preseljenja, uzima u određenoj mjeri u obzir i namjere oba roditelja.⁹¹ U jednom od kasnijih izraelskih predmeta *LM protiv MM* sud izjavljuje da, između djetetovog stajališta o tome gdje percipira svoje mjesto stanovanja i namjere njegovih roditelja u budućnosti, djetetovo stajalište treba imati prednost.⁹² Navedeni model našao je svoje uporište i u praksi Europskog suda o čemu će biti nešto više rečeno kasnije.

4.3.4. PRESELJENJE PREMA RAZLIČITIM MODELIMA

Razlike između gore navedenih modela utjecat će i na rješenja u predmetima koji uključuju preseljenje. Kod trajnog preseljenja, prema američkoj verziji modela roditeljske namjere, novo uobičajeno boravište može se steći relativno brzo po dolasku u novu zemlju ako roditelji imaju namjeru napuštanja prethodnog uobičajenog boravišta.⁹³

Prema britanskoj verziji istog modela prihvaćeno je stajalište da je za promjenu uobičajenog boravišta potreban nešto duži boravak iako neki suci podržavaju tvrdnju da to razdoblje može biti vrlo kratko. U predmetu *Cameron v Cameron* sud izjavljuje da „ne postoji minimalno razdoblje koje je potrebno za utvrđivanje stjecanja novog uobičajenog boravišta.“⁹⁴ U tom su slučaju tri mjeseca bila prihvaćena kao dostatna. Takva se praksa može dovesti u pitanje jer skraćivanjem vremena potrebnog za stjecanje uobičajenog boravišta sudovi dopuštaju da koncept uobičajenog boravišta postaje sve sličniji prebivalištu.

Prema neovisnom i kombiniranom modelu dijete stječe novo uobičajeno boravište tek nakon razdoblja dovoljnog za aklimatizaciju.⁹⁵

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Presuda žalbenog suda SAD-a od 5. kolovoza 2003., *Silverman protiv Silvermana*, predmet 338 F.3d 886, par. 33. kako je navedeno u *Schuz, Rhona*, op. cit. (bilj. 41), str. 192., 193.

⁹² *Schuz, Rhona*, op. cit. (bilj. 41), str. 194.

⁹³ *Mozes protiv Mozesa*, loc. cit.

⁹⁴ Presuda žalbenog suda Škotske od 24. listopada 1995., *Cameron protiv Camerona*, predmet 1996 SC 177, par. 19., 24., kako je navedeno u *Beaumont, Paul i McEleavy, Peter*, op. cit. (bilj. 47), str. 103.

⁹⁵ *Schuz, Rhona*, op. cit. (bilj. 41), str. 195., 196.

Kod preseljenja na određeno vrijeme, kao što su godišnji odmor ili zapošljavanje, prema američkoj verziji modela roditeljske namjere, uobičajeno boravište se neće promijeniti sve dok oba roditelja ne namjeravaju napustiti uobičajeno boravište zemlje u kojoj su živjeli prije preseljenja.⁹⁶

S druge strane, druge modele nije lako primijeniti u odnosu na preseljenje na kraće vrijeme. Prema neovisnom modelu u predmetu *In re Morris* sud je izrazio stajalište da „boravak u periodu kraćem od jedne godine ne dovodi do promjene uobičajenog boravišta, no u svakom slučaju treba nastaviti voditi računa o stupnju integracije pojedinog djeteta i uspostavljanju veza djeteta s državom.“⁹⁷

Slično tome, prema kombiniranom modelu uzima se u obzir duljina boravka te stupanj djetetove aklimatizacije, ali će se veći naglasak staviti na činjenicu da je boravak privremen.⁹⁸

Kod preseljenja na neodređeno vrijeme, u slučaju da se radi o probnom razdoblju ili da stranke nisu unaprijed razjasnile trajanje, prema američkoj verziji modela roditeljske namjere neće biti nikakvih promjena uobičajenog boravišta sve dok nema roditeljske namjere trajnog preseljenja.⁹⁹

Kod britanskog modela roditeljske namjere djetetovo uobičajeno boravište će se promijeniti pod uvjetom da postoji dogovorena svrha, primjerice sporazum među strankama koji je postojao u škotskom predmetu *Cameron v Cameron*.¹⁰⁰ Ako pisani sporazum nije dostupan, sud će pokušati procijeniti namjeru stranaka iz njihovih postupaka, primjerice jesu li poduzeti neki koraci s namjerom da se u državi ostane dulje vrijeme.¹⁰¹

Prema neovisnom modelu, a slično i prema kombiniranom modelu ponovno je odlučan stupanj aklimatizacije djeteta i djetetova percepcija situacije.¹⁰²

⁹⁶ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 197.

⁹⁷ Presuda okružnog suda SAD-a od 30. kolovoza 1999., *In re Morris*, predmet 55 FSupp 1156, par. 19. kako je navedeno u Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 198.

⁹⁸ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 198.

⁹⁹ *Ibid.*, str. 199.

¹⁰⁰ *Cameron protiv Camerona*, op. cit. (bilj. 94), par. 12.

¹⁰¹ *Re F. (A Minor) (Child Abduction)*, op. cit. (bilj. 72), par. 20.

¹⁰² Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 199.

4.3.5. PRONALAZAK NAJUČINKOVITIJEŠEG MODELA

Da bi se moglo zaključiti koji je od modela najkompatibilniji s Haškom konvencijom iz 1980., potrebno je malo dublje sagledati sljedeća pitanja. Unatoč tome što je jedan od ciljeva Haške konvencije iz 1980. postizanje da se uobičajeno boravište djeteta odredi na takav način da otmičar ne bude nagrađen za svoje nezakonito djelo koje nepravедno šteti drugom roditelju, prioritet i dalje ostaje najbolji interes djeteta te njegova dobrobit. Neizbježan rezultat toga cilja je da bi oteto dijete na kraju moglo steći uobičajeno boravište u državi utočišta.¹⁰³

Prema tome će se neovisni i kombinirani model, kojima je u središtu aklimatizacija djeteta, bolje uklopiti u Konvenciju. Cilj pravde između roditelja samo je supsidijaran te bi se trebao razmatrati samo u određenim situacijama. Jedna od takvih situacija je ponovna otmica. Smatra se da pravda u tom slučaju zahtjeva stajalište da dijete nije steklo uobičajeno boravište u zemlji utočišta nakon prve otmice te se stoga Haška konvencija iz 1980. ne primjenjuje na ponovnu otmicu nazad u mjesto izvornog uobičajenog boravišta.¹⁰⁴

Također, važan argument u korist neovisnom i kombiniranom modelu je da najtočnije odražavaju filozofiju dječjih prava prema kojoj se dijete tretira kao neovisnu osobu s vlastitim pravima i interesima. Prema tim modelima djetetovo uobičajeno boravište se utvrđuje na temelju njegovih vlastitih veza s dotičnom državom, a ne veza njegovih roditelja.¹⁰⁵

Dok model roditeljske namjere najbolje ostvaruje prava roditelja jer uzima u obzir i želje i namjere roditelja, primjerice u slučaju nasilja u obitelji, ipak je potrebno naglasiti da je koncept uobičajenog boravišta osmišljen primarno da bi se ispitalo je li dijete uklonjeno ili zadržano iz okruženja u kojem je socijalizirano. U skladu s tim potrebno je otkriti druge metode uzimanja u obzir utjecaja obiteljskog nasilja na otmicu djece.¹⁰⁶

Treba se osvrnuti i na pitanje opsega relativnih dokaza. Prema modelu roditeljske namjere potrebno je utvrditi namjeru roditelja u trenutku preseljenja, odnosno zadržavanja. S obzirom na to da sudska praksa često pokazuje postojanje različitih verzija, a zadatak utvrđivanja koja je verzija točna izuzetno je težak i dugotrajan, sud neće moći u potpunosti razmotriti sve dokaze.

Pri izboru modela cilj bi trebalo biti postizanje ravnoteže između fleksibilnosti i izvjesnosti. Model roditeljske namjere nije fleksibilan jer ishod određen jednim čimbenikom, roditeljskom

¹⁰³ Beaumont, Paul i McEleavy, Peter, op. cit. (bilj. 47), str. 95., 96.

¹⁰⁴ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 203.

¹⁰⁵ Ibid., str. 207., 208.

¹⁰⁶ Ibid., str. 213., 214.

namjerom. Isti model dovodi i do određene neizvjesnosti u slučajevima u kojima postoje dokazi koji podupiru verzije objiju strana, a sud odabire verziju koja proizvodi njemu poželjniji rezultat. Neovisni i kombinirani model imaju određenu fleksibilnost koja se očituje u uzimanju u obzir više različitih čimbenika kako bi se utvrdila jačina djetetove veze s dotičnom državom. Neizvjesnost, koja se nalazi u činjenici da će se istom faktoru u različitim slučajevima pridati različita težina, neizbježna je cijena za potrebnu fleksibilnost. Primjenom kombiniranog modela može se postići čak i niža razina neizvjesnosti jer će, promatranjem činjenica, kako ih dijete razumije i doživljava, uzimajući u obzir i roditeljsku namjeru, često biti jasnije koju težinu dati tim činjenicama.¹⁰⁷

Slijedom navedenog, stajališta sam da kombinirani model pruža najsveobuhvatniji pristup. Svaki je slučaj otmice djeteta jedinstven, a odabirom modela kojim se tumači uobičajeno boravište treba uzeti u obzir okolnosti te zahtjeve konkretnog slučaja. Fleksibilnost u prilagodbi modela specifičnostima slučaja ključna je kako bi se osiguralo prilagođeno i što točnije određivanje uobičajenog boravišta. Smatram da kombinacija namjere roditelja te čimbenika koji uzimaju u obzir aklimatizaciju djeteta može pružiti cjelovitije razumijevanje djetetovog uobičajenog boravišta te je stoga najkompatibilnija s prirodom postupka Haške konvencije iz 1980.

5. UOBIČAJENO BORAVIŠTE U KONTEKSTU PRAVA EUROPSKE UNIJE

5.1. POVIJEST

Amsterdamski ugovor iz 1999. godine postavio je temelje međunarodnog privatnog prava Europske unije propisujući pravne osnove stvaranja prava Unije.¹⁰⁸

Prema poglavlju III. Ugovora o funkcioniranju Europske unije koji se odnosi na pravosudnu suradnju u građanskim stvarima „Unija razvija pravosudnu suradnju u građanskim stvarima s prekograničnim implikacijama, na temelju načela uzajamnog priznavanja presuda i odluka u izvansudskim predmetima. Ta suradnja može uključivati usvajanje mjera za usklađivanje zakona i drugih propisa država članica. Europski parlament i Vijeće, odlučujući u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom, usvajaju mjere, osobito kada je to potrebno za pravilno

¹⁰⁷ Schuz, Rhona, op. cit. (bilj. 41), str. 219., 220.

¹⁰⁸ Ugovor iz Amsterdama od dana 10. studenog 1997. o izmjenama Ugovora o EU-u, Ugovora o osnivanju Europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata, Službeni list Europske unije C 340

funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Vijeće, odlučujući u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom, utvrđuje mjere koje se odnose na obiteljsko pravo s prekograničnim implikacijama.“¹⁰⁹

Time je omogućeno da Europska unija regulira odgovarajuća pitanja iz područja ne samo građanskih i trgovačkih stvari već i obiteljskih.

Prvi izvor prava Europske unije u obiteljsko-pravnim stvarima, usvojen 2000. godine, koji se neposredno primjenjivao od strane nacionalnih sudova u obliku uredbe kao sekundarnog izvora, bila je Uredba o nadležnosti, priznanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu (u nastavku: Uredba Bruxelles II).¹¹⁰ Polje primjene Uredbe Bruxelles II u pogledu roditeljske odgovornosti izazvalo je niz kritika vezanih uz nepravedan položaj izvanbračne djece kao i na ograničenost raspravljanja samo onih pitanja roditeljske odgovornosti koja su se odnosila na rješavanje bračnog spora, spora koji se odnosi na brak koji se razvodi, rastavlja ili poništava. Posljedično tome zakonodavni organi tadašnje Europske zajednice predlažu donošenje akta koji bi zamijenio Uredbu Bruxelles II u obliku uredbe o roditeljskoj odgovornosti.¹¹¹

5.2. O UREDBI BRUXELLES II BIS

2005. godine stupa na snagu Uredba Bruxelles II bis koja ulaskom Hrvatske u Europsku uniju postaje dio hrvatskog pravnog sustava te počinje koegzistirati s drugim unutrašnjim i međunarodnim pravnim izvorima. Članci 48. i 50. hrvatskog ZMPP-a upućuju na primjenu Uredbe Bruxelles II bis.¹¹²

U recitalu Uredbe Bruxelles II bis jasno je izražena neprihvatljivost nezakonitog zadržavanja ili odvođenja djeteta te važnost načela najbliže veze djeteta i suda kroz upotrebu poveznice uobičajenog boravišta djeteta kod određivanja nadležnog suda.¹¹³

¹⁰⁹ Pročišćena verzija Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije, C 202/1 od 7. lipnja 2016., čl. 81. st. 1.-3.

¹¹⁰ Uredba br. 1347/2000 od 23. prosinca 2003. o nadležnosti, priznanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu, Službeni list Europske Unije L 338/1

¹¹¹ Katić, Miro, op. cit. (bilj. 38), str. 77.-78.

¹¹² Zakon o međunarodnom privatnom pravu, op. cit. (bilj. 10), čl. 48., 50.

¹¹³ Uredba Bruxelles II bis, op. cit. (bilj. 20), toč. 12. recitala

Uredba Bruxelles II bis ne sadrži definiciju uobičajenog boravišta te u predmetima međunarodne otmice djece upućuje na primjenu odredaba Haške konvencije iz 1980. Dopunjuje ju te ima prednost u primjeni u predmetima protupravnog odvođenja i zadržavanja koje se odvijalo unutar Europske unije.¹¹⁴

Jedan od najznačajnijih predmeta koji pruža smjernice o tome kako odrediti djetetovo uobičajeno boravište u kontekstu Uredbe Bruxelles II bis je predmet *Mercredi protiv Chaffea*. Sud Europske unije naglasio je da se uobičajeno boravište djeteta treba utvrditi na temelju djetetovog stvarnog boravišta, uzimajući u obzir čimbenike poput integracije djeteta u društveno i obiteljsko okruženje u određenoj zemlji. Izraženo je i stajalište da se djetetovo uobičajeno boravište može promijeniti čak ako je prvotno planirano da preseljenje bude privremeno sve dok se dijete istinski integriralo u novo okruženje.¹¹⁵ Sud Europske unije također ističe da se obiteljski i društveni odnosi koje je potrebno razmotriti razlikuju ovisno o dobi djeteta. Ako je dijete vrlo malo i ovisi o roditeljima koji imaju skrbništvo, tada sud kod određivanja uobičajenog boravišta djeteta treba uzeti u obzir obiteljske i društvene odnose njegovih roditelja.¹¹⁶

U drugom važnom predmetu Sud Europske unije pojasnio je da se uobičajeno boravište treba odrediti uzimajući u obzir fizičku prisutnost djeteta u državi članici i stupanj integracije u društveno i obiteljsko okruženje te države. Sud Europske unije također naglašava da bi se procjena trebala temeljiti na činjenicama, a ne isključivo na namjeri djetetovih roditelja.¹¹⁷

Predmet *O. L. protiv P. Q.* bavio se pitanjem određivanja uobičajenog boravišta u kontekstu međunarodne otmice djece. Sud ističe da „djetetovo uobičajeno boravište neće biti u državi članici u kojoj su uobičajeno boravište imali njegovi roditelji prije djetetovog rođenja pa odbijanje majke da se zajedno s djetetom vrati u tu državu ne može predstavljati nezakonito odvođenje ili zadržavanje djeteta.“¹¹⁸

Takav pristup Suda Europske unije u predmetima međunarodne otmice djece utjecao je i na sudsku praksu Vrhovnih sudova SAD-a, Velike Britanije i Kanade. U predmetu *Monasky v Taglieri* Vrhovni sud SAD-a utvrđuje da ono što čini djetetovo boravište uobičajenim jest

¹¹⁴ Ibid., toč. 17. recitala

¹¹⁵ Presuda Europskog suda od 22. prosinca 2010., *Mercredi protiv Chaffea*, predmet C-497/10 PPU, par. 56.

¹¹⁶ Ibid., par. 52.-56.

¹¹⁷ A. Zahtjev za prethodnu odluku: *Korkein hallinto-oikeus – Finska*, op. cit. (bilj. 27) par. 44.

¹¹⁸ Presuda Europskog suda od 8. lipnja 2017., *O. L. protiv P. Q.*, predmet C-111/17 PPU, par. 71.

određeni stupanj integracije djeteta u društveno i obiteljsko okruženje te tumači uobičajeno boravište djeteta kao njegov dom.¹¹⁹

U jednom nedavnom predmetu Z protiv Hrvatske, Europski sud za ljudska prava je zaključio da, u skladu s načelom supsidijarnosti, „u postupku pred sudom nije bilo prikladno ispitivati pitanje uobičajenog boravišta jer ga domaći sudovi nisu ispitivali u postupku vraćanja.“¹²⁰ Hrvatski su sudovi naime trebali temeljito istražiti sve elemente uobičajenog boravišta djece u Hrvatskoj, a posebno njihovu stvarnu fizičku prisutnost te namjeru roditelja da ostanu u toj zemlji.¹²¹

Navedeni predmeti naglašavaju činjeničnu prirodu određivanja djetetovog uobičajenog boravišta i naglašavaju važnost razmatranja djetetove stvarne situacije i integracije u društveno i obiteljsko okruženje prilikom donošenja takvih odluka.

Unatoč tome što u odnosu na Hašku Konvenciju iz 1980. Uredba navodi iste iznimke povratka, njome su istovremeno propisana nešto jasnija pravila o nadležnosti u korist sudova države uobičajenog boravišta.

Prema članku 9. Uredbe „u slučaju protupravnog odvođenja ili zadržavanja djeteta, sudovi države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije protupravnog odvođenja ili zadržavanja zadržavaju nadležnost.“¹²² Takvim pravnim uređenjem nastoje se spriječiti situacije u kojima otimač pokreće postupak u državi članici u koju je dijete odvedeno i time ostvaruje korist od otmice ishodom odluke u toj državi članici. Jedini nadležni sudovi bit će sudovi države članice podrijetla te će se pod samo određenim uvjetima nadležnost dodijeliti sudovima države članice u kojoj je dijete steklo novo uobičajeno boravište.

Da bi se mogla prenijeti nadležnost na državu u koju je dijete odvedeno, odnosno zadržano, potrebno je zadovoljiti jednu od dvije alternativne pretpostavke.

Prema prvoj pretpostavci „sud države u koju je dijete odvedeno postat će nadležan ako je dijete steklo uobičajeno boravište u toj državi te ako je svaka osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb za to dijete pristala na odvođenje ili zadržavanje.“¹²³ Slijedom navedenog, prva

¹¹⁹ Beaumont Paul i Holliday Jayne, op. cit. (bilj. 4), str. 30.

¹²⁰ Presuda Europskog suda za ljudska prava od 1. rujna 2022., Z protiv Hrvatske, predmet 21347/21, par. 92.

¹²¹ Župan Mirela i Drventić Barišić Martina, Continuity of Parental Responsibility in Child Abduction Cases: Lesson Learned from the Case of Z. v. Croatia, u: Laws 2023, vol. 12, no. 5, 2013., str. 6.

¹²² Uredba Bruxelles II bis, op. cit. (bilj. 20), čl. 9.

¹²³ Ibid., čl. 10. st. 1. toč. 1.

alternativa predviđa nadležnost sudova novog uobičajenog boravišta ako je pristanak dala svaka osoba koja ima pravo na skrb te u slučaju zajedničke skrbi moraju pristati svi nositelji.

Druga pretpostavka je da „dijete u toj drugoj državi članici mora boraviti najmanje godinu dana nakon što je osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb saznala ili trebala saznati gdje se dijete nalazi, a dijete se smjestilo u novoj sredini...“ te je ispunjen barem jedan od uvjeta o kojima će nešto biti rečeno malo kasnije.¹²⁴

Opća ideja na kojoj se temelji navedena pretpostavka jest da je dijete provelo značajno vrijeme u novom okruženju te je tamo steklo novo uobičajeno boravište. Vrijeme samo po sebi nije dovoljan čimbenik ako se dijete nije uklopilo u novoj sredini. Time je, između ostalog, izražena prevaga neovisnog, odnosno kombiniranog modela određivanja uobičajenog boravišta u odnosu na roditeljski model.

S druge strane, nositelj prava na skrb također nije tražio povratak djeteta, odnosno odustao je od postupka vraćanja koji je pokrenuo. U toj situaciji ispunjena su dva različita uvjeta, protek značajnog vremena i neaktivnost nositelja prava na skrb. Uredba Bruxelles II bis se dotiče neaktivnosti u četiri različita uvjeta.

Prva dva uvjeta su slučajevi u kojima nije predan zahtjev za predaju djeteta u roku od godinu dana nakon što je nositelj prava na skrb saznao ili trebao saznati gdje se dijete nalazi ili je predani zahtjev povučen te nije predan novi. Zbog takve neaktivnosti nositelja prava na skrb u najboljem je interesu djeteta dodijeliti nadležnost sudovima države članice u koju je dijete preseljeno više od godinu dana, u koju se smjestilo, a nositelj prava na skrb ga iz nje nije pokušao udaljiti.¹²⁵

Posljednja dva uvjeta povezana su s procesnim osobitostima postupka povratka djeteta.

Trećim uvjetom izražen je slučaj „u kojem je zaključan predmet pred sudom države članice djetetovog uobičajenog boravišta prije nezakonitog odvođenja ili zadržavanja.“

Četvrti uvjet odnosi se na situacije u kojima „je sudska odluka o skrbi, koja ne podrazumijeva predaju djeteta, donesena od strane sudova države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije njegova nezakonitog odvođenja ili zadržavanja.“¹²⁶

¹²⁴ Ibid., čl. 10. st. 1. toč. 2.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

Naime, ključna razlika u usporedbi s Haškom konvencijom iz 1980. je da u slučaju odbijanja povratka, sud države podrijetla može revidirati odluku suda države odvođenja. Za razliku od članka 14. Haške konvencije iz 1980. prema kojem "pri utvrđivanju je li došlo do protupravnog odvođenja ili zadržavanja sudska ili upravna tijela države kojoj je podnesen zahtjev mogu izravno primijeniti pravo i sudske ili upravne odluke, bez obzira na to jesu li službeno priznate ili ne u državi djetetovog uobičajenog boravišta"¹²⁷, prema Uredbi Bruxelles II bis država uobičajenog boravišta zadržava nadležnost odlučivanja o osnovanosti spora oko skrbi, čak i kada se izda odluka o nevraćanju.¹²⁸

Donošenjem Uredbe Bruxelles II bis javlja se po prvi puta jedinstveni pravni instrument koji obuhvaća slobodno kretanje presuda u pitanjima roditeljske odgovornosti i bračnih sporova te odredbe o suradnji između država članica.¹²⁹

5.3. O UREDBI BRUXELLES II TER

Uredba Bruxelles II ter, donesena 2019. godine, nastoji osigurati što učinkovitiju zaštitu djece i njihovih roditelja u prekograničnom režimu roditeljske odgovornosti te se njome stavlja izvan snage Uredba Bruxelles II bis.

U skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta te Poveljom Europske unije o temeljnim pravima glavni cilj i dalje ostaje najbolji interes djeteta.¹³⁰ Ova Uredba također upućuje na primjenu odredaba Haške konvencije iz 1980. vezano uz odluke kojima se zahtjeva povratak djeteta u zemlju podrijetla.¹³¹

U odnosu na Uredbu Bruxelles II bis, Uredba Bruxelles II ter sadrži veći broj članaka koji se odnose na postupanja država članica u slučaju međunarodne otmice djece te je u recitalu više točaka posvećeno rješavanju postupaka međunarodne otmice djece.

U postupcima međunarodne otmice djece primjenjuje se poglavlje III. Uredbe. Prema članku 22. „u slučaju ako osoba, ustanova ili drugo tijelo koje tvrdi da je prekršeno pravo na skrb

¹²⁷ Haška konvencija iz 1980., op. cit. (bilj. 3), čl. 14.

¹²⁸ Uredba Bruxelles II bis, op. cit. (bilj. 20), čl. 11. st. 6., 7.

¹²⁹ Mankowski, Magnus, Brussels II bis Regulation: Commentary, urednici: Magnus Ulrich, Mankowski Peter, izdavač: Sellier European law publishers Otto Schmidt, vol. 4 of the Series European Commentaries on Private International Law, Köln, 2017., str. 126.-130.

¹³⁰ Uredba Bruxelles II ter, op. cit. (bilj. 44), toč. 19. recitala

¹³¹ Ibid., toč. 2. recitala

podnese zahtjev za povratak protupravno odvedenog ili zadržanog djeteta sukladno Haškoj konvenciji iz 1980. primjenjuju se članici 23.-29. te poglavlje VI. Uredbe Bruxelles II ter.“¹³²

Navedene odredbe primjenjuju su isključivo na djecu do navršениh 16 godina, s obzirom na to da je to dobna granica određena Haškom konvencijom iz 1980. To vrijedi napomenuti jer inače Uredba definira dijete kao osobu mlađu od 18 godina.¹³³ Ovaj je članak zapravo prenesena odredba iz točke 17. recitala Uredbe Bruxelles II bis i na ovaj način istaknuta je obaveza primjene Uredbe Bruxelles II ter kao dopune Haškoj konvenciji iz 1980.

Prema recitalu Uredbe „trebalo bi se smatrati da osoba ima pravo na skrb ako, na temelju odluke, po sili zakona ili sporazumom s pravnim učinkom u skladu s pravom države članice u kojoj dijete ima uobičajeno boravište, nositelj roditeljske odgovornosti ne može odlučiti o djetetovu boravištu bez pristanka te osobe.“¹³⁴

U recitalu Uredbe određeno je da se nadležnost ponajprije treba određivati prema kriteriju blizine, stoga je nadležan sud države članice u kojoj dijete ima uobičajeno boravište.¹³⁵ Takvo pravno uređenje postoji u cilju zaštite interesa djeteta. Kao što je slučaj u drugim međunarodnim i europskim instrumentima, uobičajeno boravište nije definirano te sud nastavlja utvrđivati njegovo postojanje u svakom pojedinom predmetu ovisno o stupnju integracije djeteta u obiteljsku i društvenu okolinu te o drugim ranije spomenutim čimbenicima.

Novi instrument potvrđuje namjeru poboljšanja djelovanja Haške konvencije iz 1980. u predmetima vezanim uz otmicu djece unutar Europske unije. Sud države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište prije otmice i dalje ima mogućnost ishođenja povratka djeteta unatoč suprotnoj odluci izdanoj u državi utočišta. Međutim, sud će, za razliku od toga kako je bilo pri primjeni Uredbe Bruxelles II bis, pri odlučivanju o odbijanju povratku djeteta primjenjivati članak 13. Haške konvencije iz 1980.¹³⁶ Slijedom navedenog, vidljivo je da je prijenos nadležnosti nešto ograničeniji u odnosu na Uredbu Bruxelles II bis, no prema Uredbi Bruxelles II ter doći će i do promjene nadležnosti u slučaju zakonitog preseljenja djeteta u drugu državu članicu. To će vrijediti kako u slučaju kada još nije pokrenut postupak, tako i u slučajevima kad je već postupak u tijeku „osim ako bi zadržavanje nadležnosti do donošenja konačne odluke u tom postupku bilo opravdano razlozima pravne sigurnosti i učinkovitosti

¹³² Ibid., čl. 22.

¹³³ Ibid., toč. 17. recitala

¹³⁴ Ibid., toč. 18. recitala

¹³⁵ Ibid., toč. 20. recitala

¹³⁶ Haška konvencija iz 1980., op. cit. (bilj. 3), čl. 13.

pravosuđa.¹³⁷ Time se odstupa od ranije prakse ustaljivanja nadležnosti suda države uobičajenog boravišta djeteta u trenutku pokretanja postupka propisane Uredbom Bruxelles II bis.¹³⁸

Uredbom Bruxelles II također se omogućuje u iznimnim okolnostima odstupanje od opće nadležnosti suda države uobičajenog boravišta djeteta u korist nadležnosti suda koji je prikladniji za procjenu interesa djeteta u konkretnom predmetu¹³⁹, no njezine su odredbe proširenije i izmijenjene u odnosu na Uredbu Bruxelles II bis. Uvedena je podjela na odlazne i dolazne zahtjeve te je sam postupak detaljnije normiran uz uvođenje rokova za prihvaćanje nadležnosti od strane suda druge države članice, odnosno za nastavljavanje izvršavanja nadležnosti suda.¹⁴⁰

Uredba stupajući na snagu 1. kolovoza 2022. godine uvodi značajan napredak po pitanju međunarodne nadležnosti opredjeljujući se za pristup koji u središte djelovanja stavlja najbolji interes djeteta. Na sudovima je država članica da uz pomoć ovog poboljšanog, ali i nešto kompleksnijeg pravnog okvira razviju sudsku praksu koja će najdjelotvornije tumačiti uobičajeno boravište s obzirom na okolnosti pojedinog slučaja.¹⁴¹

6. ZAKLJUČAK

Osim ekonomske i poslovne integracije, globalizacija utječe na međunarodne veze unutar obitelji. Uniformnost zakona i suradnja među državama postaju sve važnije jer je sve veći broj obitelji koje imaju veze s više od jednom zemljom. Haška konvencija iz 1980. te Uredbe Bruxelles II bis i Bruxelles II ter neki su od dokumenata koji pružaju jedinstvena pravila prihvaćena od država članica. Pravna pitanja, međutim, nije uvijek lako riješiti niti je ishod predvidljiv s obzirom na dvosmislenost pojma uobičajenog boravišta.

Nesporno je da je određivanje uobičajenog boravišta u bitnome ključno za pravilno sagledavanje cjelokupnog kompleksa materije međunarodne otmice djece. Taj pojam po prirodi stvari podliježe potrebi apstraktnog definiranja, pri čemu njegov suštinski doseg ovisi o pravnoj kazuistici, odnosno konkretizaciji u odnosu na pojedinačna određenja okolnosti svakoga

¹³⁷ Ibid., toč. 21. recitala

¹³⁸ Uredba Bruxelles II bis, op. cit. (bilj. 20), čl. 8.

¹³⁹ Uredba Bruxelles II ter, op. cit. (bilj. 44), čl. 12.

¹⁴⁰ Ibid., čl. 12., 13.

¹⁴¹ Medić Ines i Sedlar Kornelija, Ususret novom režimu u europskim obiteljskim postupcima, u: Zagrebačka pravna revija, vol. 11, no. 1, 2022., str. 63., 64.

slučaja. Ipak, bogata pravna praksa dala je svojevrstne smjernice i pravne standarde kojih se treba držati u sagledavanju sadržaja i opsega ovoga pravnog koncepta.

Postojanje velikog broja različitih situacija dovodi do potrebe za određenim stupnjem fleksibilnosti u određivanju uobičajenog boravišta koji opravdava ovlaštenje svakog suca da odabere model koji je najprikladniji za određeni predmet. S druge strane, postoji određena potreba za izvjesnosti kod tumačenja uobičajenog boravišta jer bi usvajanje jedinstvenog modela znatno povećalo mogućnost predviđanja utjecaja preseljenja na uobičajeno boravište djeteta.

Pravna znanost te novija sudska praksa pokazuju da je kombinirani pristup određivanja uobičajenog boravišta najviše u skladu s ciljevima kojima se želi zaštititi dijete koje je udaljeno od mjesta koje predstavlja njegovo društveno i obiteljsko središte.

Naime, umjesto pretjeranog naglašavanja roditeljske namjere, potrebno je pripisati veću važnost djetetovoj povezanosti s određenom državom. Djeca, s jedne strane, moraju biti zaštićena od štetnih učinaka nezakonitog preseljenja, no potrebno je i posvetiti se činjenicama svakog pojedinog slučaja te uzeti u obzir posebnu ranjivost djece.

Priznajući da se uobičajeno boravište djeteta može promijeniti neovisno o roditeljskoj namjeri, pruža se potvrda i priznanje da se položaj otete djece, a posljedično i njihove potrebe, također mijenjaju i razvijaju. Nadam se da će se sudska praksa vezana uz međunarodnu otmicu djece nastaviti razvijati u tome smjeru.

7. POPIS LITERATURE

KNJIGE I ČLANCI

- 1) Atkinson, Jeff, The Meaning of "Habitual Residence" Under the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction and the Hague Convention on the Protection of Children, u: Oklahoma Law Review, University of Oklahoma College of Law Digital Commons, vol. 63, no. 4, 2011.
- 2) Beaumont Paul i Holliday Jayne, Habitual Residence in Child Abduction Cases: The Hybrid Approach is Now the Norm but How Much Weight Should Be Given To Parental Intention?, urednici: Pfeiffer M, Brodec J, Bříza P & Zavadilová M, *Liber Amicorum Monika Pauknerova*, izdavač: Wolters Kluwer, Prag, 2021.
- 3) Beaumont, Paul i McEleavy, Peter, The Hague Convention on International Child Abduction, urednik: P. B. Carter QC, izdavač: Oxford University Press, New York, 1999.
- 4) Bouček, Vilim, Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu, u: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 65, no. 6, 2015.
- 5) Haška konferencija o međunarodnom privatnom pravu, Note on Habitual Residence and Scope of the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, Hague, 2018.
- 6) Katić, Miro, Međunarodna regulacija otmice djece, u: STED Journal, vol. 1, no. 1, 2019.
- 7) Mankowski, Magnus, Brussels II bis Regulation: Commentary, urednici: Magnus Ulrich, Mankowski Peter, izdavač: Sellier European law publishers Otto Schmidt, vol. 4 of the Series European Commentaries on Private International Law, Köln, 2017.

- 8) Medić Ines i Sedlar Kornelija, Ususret novom režimu u europskim obiteljskim postupcima, u: Zagrebačka pravna revija, vol. 11, no. 1, 2022.
- 9) Pérez-Vera Elisa, Explanatory Report on the 1980 HCCH Child Abduction Convention, u: HCCH Publications, 1982.
- 10) Schuz, Rhona, The Hague Child Abduction Convention, A Critical Analysis, urednici: Jonathan Harris, Paul Beaumont, izdavač: Hart Publishing, vol. 13 in the Series Studies in Private International Law, Portland, Oregon, 2013.
- 11) Status table, Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, HCCH
- 12) Župan Mirela i Drventić Barišin Martina, Continuity of Parental Responsibility in Child Abduction Cases: Lesson Learned from the Case of Z. v. Croatia, u: Laws 2023, vol. 12., no. 5, 2013.

PROPISI

- 1) Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980., Narodne novine 8/2018
- 2) Ugovor iz Amsterdama od dana 10. studenog 1997. o izmjenama Ugovora o EU-u, Ugovora o osnivanju Europskih zajednica i određenih s njima povezanih akata, Službeni list Europske unije C 340
- 3) Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000, Službeni list Europske unije L 338/1

- 4) Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece, Službeni list Europske unije L 178/1
- 5) Pročišćena verzija Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije, C 202/1 od 7. lipnja 2016.
- 6) Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine br. 101/17., 67/23.
- 7) Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991, Službeni list SFRJ br. 43/82., 72/82., Narodne novine br. 53/91., 88/01., 101/17.
- 8) Uredba br. 1347/2000 od 23. prosinca 2003. o nadležnosti, priznanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu, Službeni list Europske Unije L 338/1
- 9) Uredba (EZ) br. 593/2008 od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze, Službeni list Europske Unije L 177/6
- 10) Uredba (EZ) br. 864/2007 od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze, Službeni list Europske Unije L 199/40
- 11) Uredba Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18. prosinca 2008. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja, Službeni list Europske Unije L 7/1
- 12) Uredba (EU) br. 650/2012 od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske Unije L 201/107
- 13) Zakon o arbitraži, Narodne novine br. 88/01.
- 14) Pomorski zakonik, Narodne novine br. 181/04., 76/07., 146/08., 61/11., 56/13., 26/15., 17/19.

15) Haška konvencija o zaštiti dojenčadi od 5. listopada 1961., HCCH

INTERNETSKI IZVORI

- 1) Čižmek, Željko, Nepropisno odvođenje djeteta u drugu državu od strane jednog roditelja, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/nepropisno-odvo%C4%91enje-djeteta-u-drugu-drzavu-od-strane-jednog-roditelja-31791>, datum pristupa 10. studenoga 2023.
- 2) Međunarodna otmica djece, <https://www.eppgroup.eu/hr/kako-radimo/sa-clanicama-eu-a/hrvatska/vijesti/medunarodna-otmica-djece>, datum pristupa 10. studenoga 2023.

SUDSKE ODLUKE

- 1) Presuda Europskog suda od 2. travnja 2009., A. Zahtjev za prethodnu odluku: Korkein hallinto-oikeus – Finska, predmet C-523/07 PPU
- 2) Presuda žalbenog suda Engleske od 10. rujna 2020., B (A Child) (Abduction: Habitual Residence), predmet B4/2020/0698
- 3) Presuda žalbenog suda Škotske od 24. listopada 1995., Cameron protiv Camerona, predmet 1996 SC 177
- 4) Presuda okružnog suda SAD-a od 24. rujna 2002., Delvoye protiv Leea, predmet 224 F. Supp. 2d 843
- 5) Presuda žalbenog suda SAD-a od 8. kolovoza 1995., Feder protiv Evans-Federa, predmet 63 F.3d 217

- 6) Presuda žalbenog suda SAD-a od 22. siječnja 1993., Friedrich protiv Friedricha, predmet 983 F.2d 1396
- 7) Presuda žalbenog suda SAD-a od 5. siječnja 2005., Gitter protiv Gittera, predmet 396 F.3d 124
- 8) Presuda okružnog suda SAD-a od 30. kolovoza 1999., In Re Morris, predmet 55 FSupp 1156
- 9) Presuda Europskog suda od 22. prosinca 2010., Mercredi protiv Chaffea, predmet C-497/10 PPU
- 10) Presuda žalbenog suda SAD-a od 9. siječnja 2001., Mozes protiv Mozesa, predmet 239 F.3d 1067
- 11) Presuda Europskog suda od 8. lipnja 2017., O. L. protiv P. Q., predmet C-111/17 PPU
- 12) Presuda Europskog suda za ljudska prava od 1. rujna 2022., Z protiv Hrvatske, 21347/21
- 13) Presuda Visokog suda Engleske od 31. srpnja 1995., Re A. (Minors) (Abduction: Habitual Residence), predmet 1 WLR 25
- 14) Presuda žalbenog suda Engleske od 31. srpnja 1991., Re F. (A Minor) (Child Abduction), predmet 1 FLR 548
- 15) Presuda žalbenog suda Engleske od 9. studenog 1964., Re. P. (G.E.) (An infant), predmet 3 All E.R. 977
- 16) Presuda žalbenog suda Australije od 14. ožujka 1996., S. Hanbury-Brown i R. Hanbury-Brown protiv Director General of Community Services, predmet FLC 92-671
- 17) Presuda žalbenog suda SAD-a od 5. kolovoza 2003., Silverman protiv Silvermana, predmet 338 F.3d 886